

Chefsjustitieombudsmannen
Mats Melin**Kritik mot Polismyndigheten i Stockholms län och åklagare vid
Åklagarmyndigheten, internationella åklagarkammaren i Stockholm, för
handläggningen av beslag m.m.**

Anmälan

AA framförde i anmälan till JO kritik mot Polismyndigheten i Stockholms län, City polismästardistrikt, för handläggningen av beslag. Hon anförde i huvudsak följande. Hon hade inte fått tillbaka vissa föremål, t.ex. värdesaker och mobiltelefoner, som tagits i beslag från henne. Vid kontakt med polisen hade hon fått besked om att det inte fanns något gods som tillhörde henne. Hon hade också försökt kontakta inspektören BB utan framgång. Hon, som var frihetsberövad, hade inte heller fått hjälp av polisen att hämta sina tillhörigheter i bostaden. Slutligen ville hon veta om hon hade rätt att kräva ersättning.

Utredning

Från polismyndigheten infordrades handlingar, varvid bl.a. framgick följande. I samband med en brottsutredning mot AA m.fl. angående grovt koppleri m.m. togs under maj 2005 ett stort antal föremål i beslag. Merparten av beslagen hävdades av åklagare under 2005. Handläggare vid Citypolisens beslagsliggare skickade i maj 2006 en förfrågning till inspektören BB om vad som hade hänt med vissa av beslagen eftersom dessa fortfarande var oredovisade.

Den 29 september 2006 inhämtades muntliga upplysningar från BB, varvid bl.a. framkom följande. Alla föremål, beträffande vilka beslagsbesluten hävts och beslut fattats om att de skulle återlämnas, var utlämnade. På grund av hög arbetsbelastning hade han ännu inte lämnat en fullständig redovisning av beslagshanteringen till beslagsliggaren. Han skulle omgående ta tag i detta. – Senare samma dag upplyste BB skriftligen till JO bl.a. följande. En del av det från beslagsliggaren efterfrågade godset hade påträffats i en flyttkartong i utredningslokalerna. Han hade lämnat en del av godset till godsförvaringen och annat hade förstörts/förverkats på roteln. Anledningen till att en del gods förvarats på tjänsterummen var att det ibland hade kommit till användning i samband med förhör. Godshanteringen i det aktuella ärendet var ovanligt rörig. AA var häktad och belagd med restriktioner. Det var därför omöjligt att ta med henne till lägenheten. Hon hade för övrigt inte heller kontaktat honom.

Aktuella beslagsprotokoll inforrades därefter från polismyndigheten (godsroteln vid City polismästardistrikt) varvid konstaterades att, under oktober månad 2006, visst tidigare beslagttaget gods hade skickats iväg med post och annat hade förstörts.

Ärendet remitterades till polismyndigheten för upplysningar och yttrande över handläggningen av beslagen i följande beslagsprotokoll: 0201-05-3129, 0201-05-3133, 0221-05-3137, 0221-05-3138, 0201-05-3139, 0221-05-3141, 0221-05-3185, 0221-05-3188, 0221-05-3259, 0221-05-3781 och 0221-05-3784.

Polismyndigheten (bitr. länspolismästaren CC) inkom med ett remissvar, till vilket var fogat bl.a. ett yttrande från polismästaren DD (City polismästardistrikt) samt en promemoria upprättad av kriminalinspektören EE och en redogörelse för beslagshanteringen, upprättad av utredningsassistenten FF (de två sistnämnda dokumenten här utelämnade).

DD: En första genomgång tydde på att många av de saker som var tagna i beslag hade försvunnit på okänt sätt. Vid fortsatta efterforskningar påträffades dock det mesta inne på utredningsmannens tjänsterum och skickades till AA den 10 oktober 2006. Det har emellertid inte gått att bringa klarhet i vad som hänt med vissa hävda beslag. Sannolikt har detta gods sammanblandats med andra saker som skickats till AA den 10 oktober 2006. Vid kontakt med den anstalt dit föremålen skickades kunde dock inte bekräftas att även dessa föremål kommit dit. Vidare saknas uppgift om vad som hänt med åtta av nio i beslag tagna nycklar (beslagsprotokoll 0221-05-3781, p. 2); beslaget av den nionde nyckeln har hävts och nyckeln lämnats ut. – I ärendet förekom ett onormalt stort antal föremål i beslag och godset förvarades på olika ställen med bristande samordning, vilket ledde till att utredaren inte hade erforderlig överblick över beslagen. Rutinerna för beslagshanteringen i större ärenden är under översyn.

Polismyndigheten framhöll inledningsvis att utredningsarbetet i ärendet hade varit mycket omfattande med sammanlagt ett sextiototal poliser inblandade och ett onormalt stort antal föremål i beslag. Den beslagtagna egendomen hade vidare till stora delar varit sådan att den inte med lätthet gick att dokumentera eller förvara på ett överskådligt sätt. Beträffande de ovan nämnda åtta nycklarna upplystes att nycklarna fanns kvar vid gods- och registerroteln och att det inte funnits något beslut över vad som skulle ske med dem. Berörd åklagare kontaktades den 18 januari 2007 varefter en kopia av ett hävningsbeslut, daterat den 9 november 2005, översändes till polismyndigheten.

Polismyndigheten gjorde, efter att ha redogjort för den rättsliga regleringen, följande bedömning.

Polismyndigheten redovisar nedan sin bedömning med att inledningsvis redogöra för vad som framkommit rörande AA:s anmälan till JO. Därefter följer en genomgång av vissa omständigheter i den aktuella beslagshanteringen, vid vilka myndigheten kunnat konstatera brister och/eller oklarheter.

AA:s anmälan

Polismyndigheten i Stockholms län kan inledningsvis konstatera att de föremål som AA den 11 september 2006 omtalat i sin anmälan till JO, beslagsprotokoll 0221-05-

3129, skickats till henne den 10 oktober 2006 med undantag för ett pass (p. 2) som förverkats och pengar (p. 4-5) som omvandlats till förvar. Polismyndigheten konstaterar att egendomen som hävdades redan den 21 oktober 2005 borde ha återställts till AA tidigare än vad som skett och beklagar dröjsmålet. Mot bakgrund av att rutinerna setts över och att en civilanställd nu ansvarar för beslagshanteringen för aktuella ärendetyper är det polismyndighetens bedömning att handläggningen av beslagen kommer att ske på ett mer rättssäkert sätt framöver. Angående AA:s uppgifter om att hon inte lyckats komma i kontakt med utredningsmannen, får polismyndigheten hänvisa till vad denne anför i sin skrivelse till JO daterad den 29 september 2006, nämligen att han inte blivit kontaktad.

Dokumentationen

Polismyndigheten kan notera att det beslagtagna godset inte till alla delar beskrivits med önskvärd noggrannhet i beslagsprotokollen. Som exempel kan nämnas p. 6 (mobiltelefon) i beslagsprotokoll 0221-05-3129, p. 7 (nycklar) i 0221-05-3137 och p. 1 (dator) i 0221-05-3138.

Avseende beslagen i protokoll 0221-05-3133 saknas dokumentation (reversal) om vad som hänt med det hävda godset. Det har inte gått att klarlägga att godset verkligen skickats till AA, även om polismyndigheten finner det sannolikt. Under rådande omständigheter kan polismyndigheten endast beklaga denna dokumentationsbrist.

Förvaringen

Det beslagtagna godset har till vissa delar förvarats på andra platser än vid den ordinarie godsförvaringen. Av utredningsmannens redogörelse framgår att beslag hanterats av ett stort antal poliser under utredningen och att det varit mycket svårt att överblicka beslagshanteringen. I sammanhanget bör särskilt påpekas godsets art och mängd. Det har inte gått att i detalj klargöra av vilken anledning gods förvarats utanför ordinarie godsförråd, men en anledning har varit att föremål har behövt förevisas i samband med förhör.

Under alla omständigheter är det sannolikt bristen på samordning i förvaringshänseende som lett till att hävt gods inte kommit att lämnas ut med erforderlig skyndsamhet. Att det gods som skickades till AA den 10 oktober 2006 varit hävt sedan i princip ett år tillbaka är naturligtvis anmärkningsvärt. Polismyndigheten beklagar detta. Med hänvisning till vad City polismästardistrikt anför gällande översyn av rutiner och hur dagens verksamhet fungerar, är det polismyndighetens uppfattning att risken för en upprepning minimerats.

Gällande de åtta nycklarna upptagna i beslagsprotokoll 0221-05-3781, p. 2, har åklagarens hävningsbeslut inte inkommit till polismyndigheten förrän den 18 januari 2007, trots att beslutet är daterat den 9 november 2005. Den utdragna förvaringstiden av nycklarna kan därför inte läggas polismyndigheten till last.

Förstört gods

Av sammanställningen framgår att vissa beslagspunkter i protokollen 0221-05-3141 och 0221-05-3188 förstörts sedan beslagen hävts. På godsreversalerna finns anteckningar om att utredningsmannen förklarat att godset skulle slängas, i det senare fallet med tillägget att godset var herrelöst. Det gods som förstörts är kondomer, tomma kondomförpackningar, glidmedel, visitkort, kvitton, diverse papper och två lösa nycklar. Vid samtal med utredningsmannen har denne förklarat att samtliga personer i utredningen som skulle kunna tänkas vilja göra anspråk på godset tillfrågades om de vill kännas vid godset innan det förstördes. Eftersom ingen velat ha det har det förstörts.

Polismyndigheten kan konstatera att det som huvudregel för hävt beslag gäller att godset ska återställas till den från vilken beslaget skedde. Om den till vilken godset ska återställas uttrycker önskemål om eller samtycker till att det förfars på annat sätt med egendomen, bör emellertid ett sådant förfarande i normalfallet istället godtas och får då snarast ses som en serviceåtgärd från polisens sida (SOU 1995:47, s. 488,

JO 1974 s. 124). Polismyndigheten anser att omständigheterna i det aktuella ärendet varit sådana att City polismästardistrikt får anses haft fog för sin bedömning att låta förstöra föremålen sedan de funnits herrelösa. Det bör emellertid påpekas att en dokumentation över avståendet av anspråk hade varit önskvärd.

Egendom utlämnad till annan

Vissa av beslagspunkterna i protokollen 0221-05-3133, 0221-05-3137, 0221-05-3138, 0221-05-3141 och 0221-05-3781 har, sedan beslaget hävts, lämnats ut till annan person än den från vilket beslaget gjorts. Angående de tre först nämnda protokollen har utredningsmannen förklarat att beslagen kom att dokumenteras på ett sådant sätt att samtliga föremål var tagna från AA, trots att flera kvinnor var boende på adressen och, eller i vart fall, förvarade egendom där. Sedan beslagen hävts lät man kvinnorna var för sig gå igenom egendomen och ange vad som tillhörde dem. Det uppstod aldrig några tveksamheter om vad som skulle lämnas ut till vem eftersom ingen hade någon invändning mot uppdelningen. Samma förfarande tillämpades rörande utlämnandet av egendomen i de två övriga protokollen.

JO har i ett avgörande från 1974 uttalat att det vid utlämnande av egendom till annan än den enligt huvudregeln berättigade, måste på ett betryggande sätt kunna styrkas att utlämnandet sker med den berättigades vilja (JO 1974 s. 124). Polismyndigheten finner därför att även förfarandet kring utlämnandet av aktuella beslag bort dokumenteras.

Avslutande synpunkter

Polismyndigheten finner vid en samlad bedömning att den kritik som kan riktas mot myndigheten hänger samman med den bristande samordning som rått i aktuell beslagshantering. En bidragande orsak till brister i dokumentation och förvaringssätt är sannolikt också den mängd och typ av föremål som varit föremål för beslag. Trots de beskrivna bristerna kan polismyndigheten konstatera att en heltäckande redogörelse över beslagshanteringen kunnat upprättas och att hävt beslag utlämnats (med reservation för åtta nycklar i protokoll 0221-05-3781 p. 2).

Avslutningsvis vill polismyndigheten framhålla att dagens beslagshantering för aktuella ärendetyper sker på ett betydligt mer rättssäkert sätt. Det är polismyndighetens uppfattning att de förbättringsåtgärder som skett är tillräckliga för att förhindra en liknande hantering framöver.

Vid JO:s granskning av handlingarna uppmärksammades också att ett beslagsprotokoll (0221-05-3781, dvs. det med nycklarna) förekom i flera icke likalydande exemplar. Exemplaren var märkta i ena hörnet som Ex 1, Ex 2 och Ex 3. Ex 3 förekom i två inte helt identiska kopior. På Ex 1 och 2 var antecknat att punkten 1 (en mobiltelefon) hade hävts den 7 juli 2005 av kammaråklagaren GG men enligt de två kopiorna av Ex 3 hade kammaråklagaren HH fattat detta beslut den 25 augusti 2005. Vidare hade enligt Ex 1 del av punkten 2 (en av de nio nycklarna) hävts av HH den 25 maj 2005 medan hon enligt övriga exemplar hade fattat det beslutet den 25 augusti 2005. På den ena kopian av Ex 3 fanns inget beslut antecknat beträffande de övriga åtta nycklarna i punkten 2 men på den andra kopian fanns ett beslut om att detta beslag var hävt men det var något oklart vilken dag så hade skett. Övriga exemplar saknade anteckningar om de åtta nycklarna.

Från internationella åklagarkammaren i Stockholm infordrades ett diarieblad i ärendet 109-288-05-25. Såvitt framgick av detta hade HH fattat beslutet att häva beslaget av de resterande åtta nycklarna den 9 november 2005 men åtgärden synes inte ha registrerats i diariet förrän någon gång mellan den 1 september 2006 och den 18 januari 2007.

Eftersom det således fanns vissa oklarheter rörande när beslutet att häva beslaget av de åtta nycklarna fattades remitterades ärendet till Åklagarmyndigheten för upplysningar och yttrande över när åklagaren hade fattat det aktuella beslutet samt hur det hade dokumenterats och diarieförts.

Åklagarmyndigheten (genom vice överåklagaren JJ) kom in med ett remissvar i vilket han hänvisade till – och även instämde i – ett bifogat yttrande från chefsåklagaren KK, internationella åklagarkammaren i Stockholm. Vidare hade bifogats ett yttrande från den handläggande åklagaren, HH.

HH uppgav i frågan följande.

Jag har inget minne av det aktuella beslutet avseende 0221-05-3781 p. 2 men kan generellt konstatera att i de fall jag har missat att åtgärda beslag, dagtecknar jag alltid besluten med korrekt datum. Jag kan nämna att jag i detta mål åtgärdat beslagsnummer 0221-05-3137 p. 2 och p. 18 först den 20 april 2006 trots att detta rätteligen skulle ha skett senast i samband med åtals väckande den 21 november 2005. I ett så stort mål med så många beslagspunkter är det dessvärre lätt hänt att förbise att det saknas beslut rörande någon punkt.

Jag kan inte finna någon annan förklaring än att jag efter det att beslaget rörande p. 4 expedierats har upptäckt att en del av p. 2 kvarstått och då fattat beslut om hävning och glömt att på nytt lägga ut protokollet till sekreteraren. Troligen har polisen efterlyst beslutet rörande resten av p. 2 i januari 2007 och beslagsprotokollet faxades då på nytt.

KK uppgav bl.a. följande.

Bakgrund

Den 9 november 2005 har p. 4 hävts och polisen har underrättats. Det har antecknats särskilt ”allt åtgärdat”. Samma dag har resten av p. 2 (8 nycklar) hävts. Besluten är fattade av Kå HH.

Den 21 november 2005 har åtal väckts. Besluten rörande de aktuella beslagen har till synes fattats i laga ordning. Det har inte varit möjligt att utröna om beslutet har expedierats eller inte även om så troligen har skett. Polisen har i vart fall uppenbarligen inte mottagit beslutet. Av HH:s yttrande kan det inte uteslutas att hon av förbiseende inte bett sekreteraren expediera beslutet angående p. 2 trots att beslutet angående p. 4 expedierades och en särskild notering gjordes att allt var åtgärdat. Polisen har senare efterlyst beslutet och protokollet med beslutet har då expedierats igen den 18 januari 2007.

Bedömning

Såsom polismyndigheten har angett har det beslagtagna godset inte till alla delar hanterats och dokumenterats på ett korrekt sätt. Målet har emellertid varit stort och komplicerat. Det kan noteras att beslagen i målet har varit mycket omfattande, svårdokumenterade och att ett stort antal poliser har hanterat beslagen.

Besluten rörande aktuellt beslag (de åtta nycklarna; JO:s anm.) har fattats i enlighet med gällande rätt av handläggande åklagaren. Angående underrättelsen till polisen kan det vara så att beslutet, av förbiseende, inte har expedierats i samband med att det diariefördes eller så har inte expedieringen dokumenterats på ett tillfredställande sätt vilket självklart är beklagligt. Någon allvarlig slutlig rättsförlust för enskild synes dock inte ha uppstått.

Ärendet återremitterades till Åklagarmyndigheten för upplysningar och yttrande över anledningen till att beslagsprotokollet 0221-05-3781 förekom i fyra icke likalydande exemplar.

Åklagarmyndigheten (genom vice riksåklagaren LL) kom in med ett remissvar till vilket nya yttranden av KK och HH hade fogats.

HH uppgav bl.a. att beslutet av GG den 7 juli 2005 att häva beslagspunkten 1 fattades under hennes semester. Eftersom beslutet inte var dokumenterat på åklagarens exemplar utgick hon senare från att beslaget kvarstod när hon den 25 augusti 2005 beslutade att häva punkten. På de två kopiorna av åklagarens ex (Ex 3) har hon gjort samtliga anteckningar, inklusive anteckningen ”p 2 övr nycklar häves”. Den 9 november 2005 fattade hon beslut om punkten 4, vilket expedierades till polisen, och därefter fattade hon ett beslut om hävande av resterande nycklar, dock utan att något datum angavs.

KK uppgav bl.a. följande.

Beslagsprotokoll upprättas i fyra exemplar. Det som skiljer dem åt från början är att de är numrerade med angivande av till vad respektive exemplar skall användas. (Ex 1 är till beslagsliggare, ex 2 är till förundersökningsprotokoll, ex 3 är åklagarens, ex 4 är reservexemplar.)

Detta innebär att anteckningar förs i samma beslagsnummer men på olika handlingar vid olika myndigheter.

När åklagaren fattar beslut i frågor om beslag skickas en kopia av beslagsprotokollet till beslagsliggaren. Därför kan ibland flera kopior av åklagarens exemplar förekomma hos polisen.

När underrättelse av beslut skett muntligen till polisen, antecknas ibland besluten av polisen. Då ska åklagaren skriftligen dokumentera beslutet.

Av materialet kan utläsas att ett beslut av kå GG fattats den 7 juli 2005, vilket inte skriftligen har dokumenterats hos åklagaren däremot hos beslagsliggaren. Kå HH har därefter hävt samma punkt den 25 augusti 2005. Man kan vidare utläsa att resterande del av beslagspunkten 2 (de resterande åtta nycklarna; JO:s anm.) hävts av kå HH utan att beslutet har daterats. Av diariet och stämpel på kopia av åklagarens exemplar, kan utläsas att detta torde ha skett den 18 januari 2007.

LL anförde bl.a. följande.

Bakgrund

I utskrift den 13 februari 2007 av diariet står antecknat att beslut angående beslag 0221-3781-05 p 2 skulle ha fattats den 9 november 2005. Beslutsdatumet har registrerats i diariet den 18 januari 2007. Detta beslutsdatum har dock den 27 februari 2007 korrigerats i diariet genom att det har antecknats att angivet beslutsdatum var felfört. Korrekt datum för beslutet har i diariet angivits vara den 18 januari 2007.

Efter att ha redogjort för den rättsliga bedömningen gjorde LL följande bedömning.

Beslagsprotokoll upprättas i fyra exemplar på det sätt som kammarchefen har beskrivit. Aktuella beslagsprotokoll är identiska vad gäller redovisningen av tvångsmedel, d.v.s. tidpunkt och platsen för beslagen samt vad som tagits i beslag. Det som skiljer protokollen åt är anteckningarna om de successiva beslut som har fattats. Anledningen till detta är att de olika exemplaren av beslagsprotokollen fyller skilda funktioner. Exemplar 1 är beslagsliggarens handling för redovisning av

verkställda beslag. Exemplar 2 utgör polisens redovisning av beslut om uppgifter rörande användande av tvångsmedel, vilka i enlighet med 20 § förundersökningskungörelsen skall antecknas i förundersökningsprotokollet. I vissa fall använder polisen exemplar 2 i förhörssituationer varvid det kan framkomma att gods kan hävas. Polisen kan då, i syfte att påskynda beslagshanteringen, kontakta åklagaren för att efterhöra om gods kan hävas. Om åklagaren i sådant fall beslutar att häva en godspunkt antecknar polisen beslutet i exemplar 2 och åklagaren antecknar i motsvarande mån beslutet i sitt exemplar, varefter polisen omedelbart kan meddela beslutet till beslagsliggaren. I detta fall utgör exemplar 2 ett bevis om åklagarens beslut och kan sägas vara en kopia av åklagarens exemplar. Åklagarens exemplar, exemplar 3, är beslutsexemplaret. För att utröna vilket beslut som har fattats beträffande ett visst beslagtaget föremål skall således kontroll ske mot åklagarens exemplar. Exemplar 4 är ett reservexemplar.

Vad gäller beslagspunkten 1 har beslagsliggaren fått besked om att beslaget hävts av åklagaren GG den 7 juli 2005, troligen genom en kopia av exemplar 2 med besked om åklagarens beslut. Åklagaren GG har försummat att dokumentera beslutet i åklagarens exemplar av beslagsprotokollet. När ordinarie åklagare, HH, återkommit i tjänst har HH utgått från att beslagspunkten 1 fortfarande var i beslag, varför hon beslutade att häva detsamma den 25 augusti 2005. Beslut om samma beslagspunkt har således fattats två gånger. Härvid framkommer vikten av att åklagare alltid dokumenterar beslut om beslag på åklagarens exemplar av beslagsprotokollet.

Vad gäller beslagspunkten 2 har HH inte varit tillräckligt tydlig i sitt sätt att datera beslutet, varför det inte har kunnat klargöras när beslutet fattades. Det kan konstateras att det skett senast den 18 januari 2007, dock troligtvis tidigare. Om beslutet fattades tidigare har åklagaren förbisett att expediera beslutet till beslagsliggaren. Att det i diariet tidigare stått att beslutet fattades den 9 november 2005 synes bero på ett misstag vid diarieföringen i samband med att beslutet expedierades till beslagsliggaren i januari 2007.

Den nuvarande handläggningen av beslag innefattar många manuella moment, vilket skapar särskilda risker för mänskliga misstag. Jag vill därför avslutningsvis peka på att det för närvarande pågår ett utvecklingsarbete som bl.a. syftar till att åklagare löpande skall ha tillgång till den information som beslagsliggaren fått underrättelse om. I sådan teknisk miljö hade t ex HH sett att annan åklagare redan fattat beslut beträffande beslagspunkten 1.

AA bereddes tillfälle att kommentera remissvaren.

Rättslig reglering

I 27 kap. rättegångsbalken (RB) finns regler om beslag. Enligt 1 § första stycket får ett föremål som skäligen kan antas ha betydelse för brottsutredning (bevisbeslag), eller vara någon avhänt genom brott (återställandebeslag) eller på grund av ett brott förverkat (förverkandebeslag) tas i beslag. Om det inte längre finns skäl för beslaget ska det enligt 8 § första stycket omedelbart hävas. Ett beslag hävs av rätten eller, om beslaget inte har meddelats eller fastställts av rätten, av undersökningsledaren eller åklagaren (8 § fjärde stycket). När ett beslag hävts ska som huvudregel det beslagtagna återställas till den person hos vilken beslaget gjorts.

Föremål som tagits i beslag ska väl vårdas och noggrann tillsyn ska hållas däröver (27 kap. 10 § tredje stycket RB).

Över beslag ska föras protokoll, vari ändamålet med beslaget och vad därvid förekommit angives samt beslagtaget föremål noga beskrives (27 kap. 13 § första stycket RB). JO har vid många tillfällen betonat vikten av att protokolleringss-

skyldigheten fullgörs och att man av handlingarna klart kan utläsa grunderna för de åtgärder som vidtagits och de ställningstaganden som gjorts (se bl.a. JO 1987/88 s. 91).

En åklagare som beslutar om beslag ska enligt Åklagarmyndighetens föreskrifter (ÅFS 2005:30) om dokumentation och underrättelser vid tvångsmedel dokumentera beslutet. Av dokumentationen ska bl.a. framgå vem som har fattat beslutet och tidpunkten för det. När en åklagare fattar beslut om att häva ett beslag svarar han eller hon enligt 2 § i föreskrifterna för de underrättelser som krävs för att beslutet ska kunna verkställas.

Rikspolisstyrelsen har utfärdat föreskrifter och allmänna råd om förfarande med egendom som tagits i beslag, förverkats eller tagits i förvar, se FAP 102-2. Enligt 6 kap. 2 § ska i en s.k. beslagslogg antecknas uppgifter om hävande av beslag, förvaring av egendomen, redovisning av egendomen och andra åtgärder som rör egendomen. Av de till föreskriften hörande allmänna råden framgår att, om en polismyndighet har beslutat att viss egendom t.ex. ska oskadliggöras, uppgifter om vidtagna åtgärder bör antecknas i beslagsloggaren.

Bedömning

Polismyndighetens handläggning

Det kan inledningsvis konstateras att det aktuella ärendet var mycket omfattande och att ett stort antal föremål togs i beslag. Ett sextiotal polismän uppges ha arbetat med utredningen och beslagsprotokollen innehöll, enligt uppgift, mer än 150 beslagspunkter. Under en sådan stor utredning är det självfallet viktigt att polisen vinnlägger sig om att ha en god ordning vid beslagshanteringen så att gods t.ex. inte försvinner.

Utredningen ger emellertid vid handen att så inte var fallet i ärendet, vilken redan de inledande utredningsåtgärderna i JO:s ärende visade. AA påtalade i sin anmälan hit att hon inte hade fått tillbaka vissa föremål som tagits i beslag från henne. Vid ett inledande samtal med BB uppgav han att alla föremål, beträffande vilka beslagsbesluten hävts och beslut fattats om att de skulle återlämnas, hade lämnats ut. Senare samma dag upplyste han att gods påträffats i en flyttkartong i ett tjänsterum och att godshanteringen i ärendet var ovanligt rörig. Att så var fallet bekräftas också av polismyndighetens remissvar i vilket bl.a. framkommer att under handläggningen av JO:s ärende har delar av det beslagtagna godset påträffats i polishuset och annat har inte kunnat återfinnas. Av yttrandet framgår också att beträffande visst gods som AA efterfrågat i sin anmälan hävdades beslagen redan i oktober 2005 men föremålen återlämnades inte förrän i oktober 2006, dvs. först efter att JO:s handläggare kontaktat polisen i saken. Det dröjde således cirka ett år innan godset återlämnades. En sådan tidsutdräkt är naturligtvis helt oacceptabel. Polismyndigheten har beklagat dröjsmålet.

En förklaring till det inträffade uppges vara att förvaringen av det beslagtagna godset uppvisade allvarliga brister. Godset förvarades på flera olika ställen, t.ex. i en utredningsmans tjänsterum, och alltså inte endast vid den ordinarie gods-

förvaringen. Det har, enligt polismyndigheten, inte i detalj kunnat klarläggas varför gods förvarades utanför ordinarie godsförråd – en anledning var att föremål behövde förevisas i samband med förhör. Enligt polismyndigheten var det alltså sannolikt bristen på samordning i förvaringshänseende som ledde till att hävt gods inte lämnades ut med erforderlig skyndsamhet. Jag har ingen anledning att ifrågasätta den slutsatsen.

Vid polismyndighetens genomgång av ärendet har också kommit fram att det är oklart vad som hänt med vissa föremål. Myndigheten har dock gjort bedömningen att godset troligen sänts till AA i samband med att annat gods skickades till henne i oktober 2006 men att så skett har inte kunnat bekräftas. Jag finner det inte meningsfullt att utreda frågan vidare men kan inte låta bli att uttrycka min förvåning över att det saknas dokumentation över de aktuella åtgärderna, vilka uppges ha vidtagits efter det att hanteringen av beslagen blivit föremål för JO:s granskning.

Av utredningen framgår vidare att visst gods förstörts (bl.a. visitkort, telefonkort och nycklar) och att egendom vid olika tillfällen lämnats ut till andra personer än den hos vilken beslaget gjorts. Beträffande det förstörda godset har det i vissa fall på tillhörande reversaler antecknats att BB uppgett att godset ska slängas. Några anteckningar om huruvida samtycke lämnats till att godset förstördes respektive lämnades ut till annan synes inte ha gjorts.

Som framgått ska när ett beslag hävts som huvudregel det beslagtagna återställas till den person hos vilken beslaget gjordes. Om den personen medger det kan det beslagtagna godset, när beslaget hävs, i stället förstöras eller lämnas ut till någon annan. Förstörande av annans egendom utan samtycke från den berörde kan grunda skadeståndsskyldighet för staten. Även om egendomen saknar ekonomiskt värde finns det ingen rättslig grund för att utan samtycke förstöra gods som tagits i beslag enligt rättegångsbalken (Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel, s. 433 och 438 f.).

Av polismyndighetens yttrande framgår att gods förstörts först sedan samtliga i utredningen aktuella personer som skulle kunna göra anspråk på godset tillfrågats och förklarat att de inte gjorde något sådant anspråk. Vidare har myndigheten anfört att det inte uppstått något tvivel om vilka föremål som skulle utlämnas till vem. De berörda hade fått ange vilken egendom som var deras och några invändningar mot uppdelningen anfördes inte. Mot bakgrund av polismyndighetens beskrivning av handläggningen har jag inte någon erinran mot de vidtagna åtgärderna. Jag vill dock understryka att det måste stå klart för den som beslutar att egendomen ska förstöras eller lämnas ut till annan att åtgärden sker med samtycke. Detta samtycke ska också dokumenteras. I detta avseende har polismyndigheten brustit i sin hantering.

När det gäller dokumentationsfrågan i övrigt delar jag polismyndighetens bedömning att godset inte i alla delar beskrivits med erforderlig tydlighet. Bland annat är vissa beslagtagna mobiltelefoner endast beskrivna med namnet på tillverkaren (0221-05-3129, p. 6 och 0221-05-3781 p. 1). Som framgått ska

beslagtagna föremål beskrivas noga i beslagsprotokollet (27 kap. 13 § första stycket RB). Ett minimikrav får anses vara att de individuella föremålen kan identifieras med hjälp av protokollet (Gunnel Lindberg, a.a., s. 412). Detta är särskilt viktigt då en beslagspunkt avser flera föremål och beslaget upphävs successivt under utredningen. Föremålen måste vara så noggrant beskrivna att det går att följa vilka beslut som fattats och vilka åtgärder som vidtagits beträffande varje föremål (se Gunnel Lindberg, a.a. s. 424). Tekniska föremål kan ofta särskiljas med tillverkningsnummer och liknande individuella kännetecken, något som således inte skett beträffande vissa beslagpunkter.

Det kan sammanfattningsvis konstateras att polisens beslagshantering i ärendet varit behäftad med flera brister för vilka polismyndigheten förtjänar kritik.

Särskilt om åklagarens beslut att häva beslaget av åtta nycklar m.m.

I ärendet har uppkommit fråga om när åklagaren hävde ett beslag avseende åtta nycklar och när det beslutet expedierades till polisen (0221-05-3781, punkten 2). Vid utredningen hos JO har också kommit fram att det aktuella beslagsprotokollet förekom i flera exemplar med olika innehåll.

Den 21 maj 2005 togs nio nycklar på en ring i beslag. Beslaget av en av dessa nycklar förefaller ha hävts av HH den 25 augusti 2005 (som framgått har dock på ett av exemplaren av beslagsprotokollet noterats att detta beslut fattades den 25 maj 2005).

I remissvaret till JO uppgav polismyndigheten att de övriga åtta nycklarna fanns kvar vid gods- och registerroteln och att det vid myndigheten inte fanns något beslut om vad som skulle ske med dem. Polisen kontaktade därför under remissförfarandet åklagaren den 18 januari 2007 och fick senare samma dag en kopia av ett hävningsbeslut, som enligt polismyndigheten var daterat den 9 november 2005. Enligt min mening är det dock oklart om detta datum avser aktuellt beslut eller endast ett annat beslut på handlingen. Som framgått saknades också notering om hävningsbeslutet på andra exemplar av beslagsprotokollet.

Av remissvaren från Åklagarmyndigheten och berörda åklagare framgår att det inte ens i efterhand varit möjligt att fastställa exakt när det aktuella hävningsbeslutet fattades. HH har inte direkt kunnat minnas händelsen men uppgett att hon den 9 november 2005 fattade ett annat beslut i en beslagsfråga och därefter beslutet om hävande av de åtta nycklarna, dock utan att något datum angavs. Om hon med detta avser att hon fattade beslutet den 9 november 2005 eller vid ett senare tillfälle är oklart. KK har utifrån vad handlingarna utvisat slutligen kommit fram till att beslutet torde ha fattats den 18 januari 2007 medan LL har funnit att beslutet fattades senast den 18 januari 2007, dock troligtvis tidigare.

Det kan således konstateras att utredningen inte till fullo kunnat klarlägga när det aktuella hävningsbeslutet fattades, vilket är högst otillfredsställande. HH kan följaktligen inte undgå kritik för att hon inte dokumenterade sitt beslut på ett klart och tydligt sätt. Jag är också kritisk till att hon inte heller såg till att beslutet omgående expedierades till polisen – hon har inte någon annan förklaring till detta

än att hon helt enkelt synes ha glömt bort det. Förutom oklarheten beträffande beslutet om nycklarna har LL uppgett att GG i åklagarens exemplar av aktuellt beslagsprotokoll försummat att dokumentera ett annat beslut (p. 1), vilket ledde till att HH fattade samma beslut ett par månader senare. Det inträffade visar på vikten ur bl.a. kontroll- och rättssäkerhetssynpunkt av att beslut om tvångsmedel dokumenteras noggrant och av att åklagaren, vilket även LL framhållit, alltid dokumenterar sina beslut i beslagsfrågor också på åklagarens exemplar av protokollet.

Det i ärendet tillämpade systemet med flera exemplar av beslagsprotokollet ökar givetvis riskerna för misstag i beslagshantering och för missförstånd i kommunikationen mellan polis och åklagare. Systemet ställer därför höga krav på polis och åklagare att se till att åtgärder och beslut dokumenteras på ett enhetligt och korrekt sätt. Så har uppenbarligen nu inte skett i ärendet, och det har på grund av dessa brister i dokumentationen inte heller varit möjligt att med ledning av beslagsprotokollen följa vad som verkligen hänt med visst gods. – Det har emellertid nyligen vid polisen införts ett nytt datasystem för elektronisk hantering av bl.a. beslag (betecknat Tvång) varför jag saknar anledning att vidare uttala mig om systemet med beslagsprotokoll i fyra exemplar. Jag har dock noterat att det i annat sammanhang har uppmärksammats vissa brister också i det nya systemet, se Rikspolisstyrelsens inspektionsprotokoll den 21 april 2008 beträffande polismyndigheternas beslagshantering m.m. (dnr CO 128-1365/07).

Jag vill slutligen i denna del framhålla att det också åligger polismyndigheten att ha interna bevakningsrutiner beträffande bl.a. ännu inte avslutade beslagsärenden. Det förhållandet att det finns föreskrifter som innebär att åklagaren ska underrätta polisen om beslut i beslagsfrågor befriar nämligen inte polisen från skyldigheten att ha egna rutiner för bl.a. tillsyn och bevakning av godshanteringen. Jag noterar också att handläggare vid beslagsliggaren i maj 2006 skickade en förfrågning till BB om vad som hade hänt med vissa av beslagen. BB borde därför tidigare än vad som nu kom att ske ha kontrollerat saken.

Avslutande synpunkter

Beslag är ett tvångsmedel som innebär att polisen tillfälligt tar hand om annans egendom. Även om ett beslag således inte i sig medför att en person definitivt berövas sin egendom, utgör beslag likväl ett intrång i den rätt till respekt för egendom som tillkommer varje medborgare. Det är således av stor vikt att handläggningen av beslag sker på ett korrekt sätt och bl.a. därför har polisen ålagts en plikt att vårda beslagtaget gods. I denna vårdplikt ligger givetvis att polisen har en sådan ordning på godset att det inte förkommer.

Genomgången av ärendet har visat att det såväl hos polisen som hos åklagaren har förekommit felaktigheter och brister i beslagshanteringen. En så omfattande utredning med över hundra beslagspunkter som det nu varit frågan om medför naturligtvis en ökad risk för misstag. HH har t.ex. i sitt yttrande till JO berättat om ytterligare något misstag hon på grund av ärendets omfattning begick vid beslagshanteringen. Ett ärende av detta slag ställer alltså alldeles särskilt stora krav

på polis och åklagare vad gäller noggrannhet och ordning. Det är givet att en förutsättning för en bra beslagshantering också är att det finns en klar och tydlig dokumentation. Jag noterar att rutinerna vid polismästardistriktet har setts över i syfte att undvika att de fel som begåtts upprepas framöver. Jag utgår också från att polisens och åklagarnas nya system för beslagshantering bidrar till att förbättra denna så att den framdeles kan bedrivas på ett mer rättssäkert sätt även i mera omfattande ärenden.

Vad som i övrigt kommit fram föranleder inte något annat uttalande från min sida än att jag vill nämna att JO inte är behörig att pröva skadeståndsanspråk.

Ärendet avslutas.